

ТКАЧЕНКО Віктор,
доктор історичних наук, старший науковий
співробітник, провідний науковий співробітник
Національного історико-етнографічного заповідника
«Переяслав» (м. Переяслав, Україна)
viktor69tkachenko@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6741-3430>

ЮРІЙЧУК Марія,
заступник директора з навчально-виховної роботи
комунальної установи «Гімназія с. Новосілка»
(с. Новосілка, Заліщицький район,
Тернопільська область, Україна)
mashuliy2012@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2079-7275>

**РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ
ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.
В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ О. О. КІЛИКА**

У статті розглянуто історію та діяльність хорових колективів с. Новосілка, що на Тернопільщині, зокрема внесок у розвиток музичного фольклору Остапа Онуфрійовича Кілика – керівника Самодіяльного хору (1953), Самодіяльного народного жіночого вокального ансамблю (хору-ланки) (1953), фольклорно-етнографічного жіночого ансамблю (1987), Народного аматорського обрядово-фольклорного колективу «Каперуш» (1988). Приділено увагу роботі колективу «Троїсті музики».

Метою статті є аналіз становлення й розвитку хорової, вокальної та інструментальної діяльності колективів с. Новосілка, а також особистий внесок О. Кілика у збереження, популяризацію музичного фольклору Південно-Західного Поділля другої половини ХХ ст.

Для розкриття теми застосовано загальнонаукові методи пошуку, аналізу та синтезу, що дало змогу узагальнити наявний матеріал, виявити окремі неточності, наявні в літературі та інтернет-джерелах, щодо діяльності згаданих колективів.

Зазначено, що вокальним самодіяльним жіночим ансамблем цікавилися телебачення і преса. Всесоюзна фірма грамплатівок «Мелодія» випустила чотири вінілових платівки із записами співу хору-ланки. До репертуару входили українські народні пісні, твори професійних, самодіяльних авторів. З часом колективи під керівництвом О. Кілика виконували народні твори (ліричні, стрілецькі, повстанські пісні, коляди, щедрівки, гаївки, весільний обряд, обжинки, інструментальну музику, танці), виступали на різних оглядах народної творчості, отримували відзнаки, медалі, були лауреатами конкурсів (наприклад, у 1989 р. – учасники першого фестивалю «Червона рута» в Чернівцях; у середині 90-х рр. ХХ ст. колектив «Каперуш» відвідав із концертом Польщу). Народна творчість мала значний вплив на розвиток молодого покоління. Саме це спонукало О. Кілика залучати до своїх колективів молодь і учнів Новосілівської школи. Установлено, що при сільській восьмирічній школі в 1983 р. засновано хор хлопчиків «Зернятко». Відзначено вагомий вплив О. Кілика на культуру місцевого населення, розвиток народної самодіяльності, популяризацію та збереження місцевої фольклорної спадщини.

Ключові слова: Остап Кілик, музичний фольклор, троїсті музики, хор-ланка, фольклорно-етнографічний ансамбль, «Каперуш».

DEVELOPMENT OF MUSICAL FOLKLORE OF THE SOUTH-WESTERN PODILLIA OF THE SECOND HALF OF THE 20th CENTURY IN THE CONTEXT O. O. KILYK'S ACTIVITIES

The article examines the history and activities of choral groups in the village of Novosilka in Ternopil region, in particular, the contribution of Ostap Onufriievych Kilyk, the leader of amateur choir (1953), amateur female folk vocal ensemble (choir-link) (1953), folklore-ethnographic female ensemble of folklore group «Kaperush» (1988) in the development of musical folklore. Attention is given to the work of the group «Troisti muzyky».

The aim of the article is to analyze the formation and development of choral, vocal and instrumental activities of groups in the village of Novosilka, as well as personal contribution of O. Kilyk to the preservation, popularization of musical folklore of South-Western Podillia in the second half of the twentieth century.

General scientific methods of search, analysis and synthesis were used to develop the topic, which made it possible to summarise the available material and to identify

individual inaccuracies in the literature and internet sources regarding the activities of the above-mentioned groups.

It is noted that the amateur female vocal ensemble was of interest to television and the press. The Soviet gramophone record company Melody issued four vinyl records of the choir singing. The repertoire included Ukrainian folk songs and works by professional and amateur authors. Over time, the groups led by O. Kilyk performed folk music (lyric songs, rifle songs, rebel songs, carols, shchedrivkas, gaiivkas, wedding ceremony, obzhinki, instrumental music, dances), performed at various folk art shows, won awards, medals, were the winners of competitions (for example, in 1989 they participated in the first festival «Chervona ruta» in Chernivtsi; in the mid-90s, the group «Kaperush» visited Poland to perform). Folk art has had a significant impact on the development of the younger generation. This is what prompted O. Kilyk to involve young people and pupils of the Novosilka school in his groups. It is established that the boys' choir «Zerniatko» was founded in 1983 at the rural eight-year school. O. Kilyk's significant influence on the culture of the local population, the development of amateur folk activities, popularisation and preservation of the local folklore heritage has been noted.

Keywords: *Ostap Kilyk, musical folklore, troisti muzyky, choir-link, folklore-ethnographic ensemble, «Kaperush».*

Постановка проблеми. Музичний фольклор як частина української матеріальної культури є складовою народного духу. Наша пісенна спадщина висвітлює різні аспекти побуту, відносин з навколишньою дійсністю та світобаченням. Утім, необхідно визнати, що історичні процеси ХХ ст. в українському суспільстві, а також пострадянські (глобалізації та демократизації) створювали і створюють серйозні виклики цій галузі народної культури.

Згідно з визначенням, «музичний фольклор», або «народна музика», – це вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна й музично-танцювальна творчість народу, основний вид і підсумок художньої творчості багатьох поколінь, який ґрунтується на історичних традиціях розвитку творчості різних груп населення. Народна музика створюється й передається в усній формі від виконавця до виконавця, від покоління до покоління, утворюючи так званий традиційний фольклор [19, с. 166].

Як відомо, музичний фольклор знайшов найповніше відображення саме в пісні, що є найпростішою і найпоширенішою формою вокальної музики. У ній

поетичний образ поєднується з музичним. Народна пісня – це душа народу, його історія, національне багатство й культура. Пісенна творчість українського народу складалась і збагачувалась протягом століть. Вона супроводжувала людину впродовж усього її життя, допомагала у праці та прикрашала побут.

Яскравим представником пісенної творчості був Остап Онуфрійович Кілик (29.04.1938 – 14.05.2004) – керівник Самодіяльного хору, Самодіяльного народного жіночого вокального ансамблю (хору-ланки), фольклорно-етнографічного жіночого ансамблю, Народного аматорського обрядово-фольклорного колективу «Каперуш», хору хлопчиків «Зернятко». У житті цієї людини було багато реалізованих музичних проєктів, наприклад музичний колектив «Троїсті музики», хор Новосілівської дільничної лікарні та Новосілівської восьмирічної школи. Особливої

уваги заслуговує і створення в 1990-х рр., на піку трансформаційних процесів в українському суспільстві, зміни ідеології й повернення до релігії, хору при церкві Святого Михайла в Новосілці. Виходячи з цього, актуальним залишається дослідження краєзнавчої, музичної, фольклорної та етнографічної спадщини регіонів, одним із творців якої і був О. Кілик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значну історію хорового й музичного мистецтва с. Новосілка, цілісного та комплексного розгляду це питання не отримало. Окремі розрізнені відомості з частково неправильною інформацією про діяльність того чи іншого колективу та особисто О. Кілика наведені в роботі Г. Заяць та В. Заяць [4]. М. Юрійчук і В. Ткаченко лише стисло (у додатках) подали інформацію про роботу митця та колективу «Троїсті

музики» [18]; в іншій публікації ними наведена коротка біографія О. Кілика, приділена увага колективу «Троїсті музики», при цьому зазначено, що існував також дитячий хор «Зернятко» під керівництвом митця [19]. Досліджуючи українську інструментальну музику, М. Хай згадує музичний гурт із с. Новосілка. Він, зокрема, наводить прізвища музикантів, зазначає керівника гурту і подає розшифрування музичних записів [17]. Відсутність узагальненої й достовірної інформації в літературі про той чи інший місцевий хоровий колектив або узагалі її відсутність зумовили написання цієї статті й, відповідно, визначили її наукову новизну.

Метою статті є аналіз становлення й розвитку хорової, вокальної та інструментальної діяльності колективів с. Новосілка, а також особистий внесок О. Кілика у збереження і популяризацію музичного фольклору Південно-Західного Поділля другої половини ХХ ст.

Результати дослідження. З біографічних відомостей та особистих розповідей відомо, що О. Кілик народився в містечку Сянок Ряшівського воєводства (Польща). У сім'ї було восьмеро дітей, одна сестра померла. Під час сумнозвісної операції «Вісла» родина переселилася в Україну навесні 1946 р. Батьки переїхали з дітьми Остапом, Катериною, Галиною і Мироном (інший варіант імені, який зустрічається в деяких джерелах, – Мирослав). Їхали в товарному потязі, голодували. Зафіксовано сумний факт: на станції в Перемишлі Остап, побачивши собаку, яка гризла кістку, хотів її відібрати, проте тварина його вкусила [15].

Кілики оселилися в с. Новосілка Заліщицького району Тернопільської області. Остап закінчив Новосілівську школу (10 класів), потім за направленням із колгоспу вступив на шестимісячні курси баяністів у Чортківське педагогічне училище. Закінчивши навчання, повернувся в село і став акомпанемент-мейстером жіночого вокального колективу. Пізніше заочно навчався в Тернопільському музичному училищі імені Соломії Крушельницької. З 1960 р. працював учителем

музики в Новосілківській школі, де й познайомився з молодою вчителькою Світланою. Наступного року вони одружилися. У подружжя народилося двоє дітей: син Олександр (1962) і донька Наталя (1964) [15].

Історія Самодіяльного народного жіночого вокального ансамблю (хор-ланки) розпочалася 1953 р. з того, що молоді дівчата, які працювали в ланці Василюни Ковбінки, вирощуючи сільськогосподарські культури, супроводжували свою роботу українською піснею. Інколи вечорами після роботи збиралися разом, аби поспівати. Почувши їхній спів, тодішній директор школи Костянтин Прокопович Осадчук запропонував створити колектив. Вибрав дівчат, які гарно співали, а його учень Остап Кілик, підбираючи на слух мелодію, награв на баяні – ось так і почали працювати. Саме цей колектив отримав назву «хор-ланка». Талановитий баяніст О. Кілик разом із ними виступав на районних та обласних сценах, а в 1960 р. він – випускник Тернопільського державного музичного училища – став керівником ансамблю. Співали дівчата у своєму селі, радували піснями й сусідів, виступали на обласних, республіканських та всесоюзних конкурсах тощо. За роки свого існування колектив із різноманітним репертуаром дав понад 500 концертів. Виконували українські народні пісні, а також твори професійних і самодіяльних авторів.

Ставши лауреатом обласного конкурсу, колектив у 1964 р. був представлений на завершальному огляді-конкурсі сільської художньої самодіяльності УРСР в Києві та брав участь в остаточному огляді-конкурсі, присвяченому 150-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. Тоді ансамбль нагородили дипломом I ступеня, значком лауреата, а також похвальною грамотою Міністерства культури УРСР.

Особливого успіху хор-ланка досяг у період підготовки до фестивалю самодіяльного мистецтва УРСР у 1967 р., який був популярним у радянський час. Ансамбль став лауреатом республіканського та всесоюзного фестивалів самодіяльного мистецтва. І знову визнання й нові нагороди: у 1967 р. срібна та

велика медалі фестивалю. За цей короткий час зросла виконавська майстерність колективу, репертуар поповнився новими піснями. Коли на Тернопільщину зі своєю програмою завітав колектив із Болгарії (1968 р.), то хор-ланка також брав участь у концерті українсько-болгарської дружби. Ансамбль ставав дедалі відомішим і йому пророкували довге й знамените майбутнє. Наступний республіканський фестиваль самодіяльного мистецтва приніс нові успіхи – бронзову медаль.

Уже тоді вокальним ансамблем зацікавилася телебачення і преса. У 1968 р. на Львівському телебаченні транслювався теленарис «Новосілківські вечори», а в 1969 р. під рубрикою «Самоцвіти» на центральному телебаченні відбувся виступ колективу. Не відставала від телебачення й студія звукозапису – Всесоюзна фірма грамплатівок «Мелодія» випустила чотири вінілових платівки із записами пісень ансамблю. Усі творчі здобутки, звісно ж, надихали керівника на створення нових пісень, а колектив – на їх виконання.

У 1971 р. ансамбль брав участь у концерті для учасників всесоюзного семінару-наради з упровадженням нової техніки та прогресивних технологій в сільському господарстві. 1972 р. став для хору-ланки роком нових досягнень. Після виступу в завершальному концерті в Києві на адресу ансамблю прозвучали слова щирої подяки за плодотворну роботу з розвитку народної художньої творчості. Найбільшою нагородою для колективу стало визнання їхньої творчості та вручення золотої медалі.

Наступний звіт хору-ланки відбувся 18 березня 1973 р. – це був звіт Тернопільщини перед глядачами Києва. Колектив став знаменитий не тільки за межами села, а й області. Цього ж року у вересні постановою колегії Міністерства культури Новосілківському колективу надано високе звання народного. Між звітними виступами та концертами на великій сцені ансамбль гастролював зі своїм репертуаром в інших селах як свого, так і сусідніх районів. Часто організовували

агіткультбригади, які давали концерти на полях колгоспів. Це була справді робота ентузіастів, які своїм співом, вокальною майстерністю радували слухачів.

Наступну золоту медаль і диплом I ступеня колектив отримав 1977 р. на Всесоюзному фестивалі самодіяльної творчості трудящих. Популярність ансамблю та його заслуги було відзначено керівництвом радянської України, а фото колективу було розміщено в республіканському виданні «Мистецтво мільйонів. Фоторозповідь про художню самодіяльність Радянської України» (1977), видрукуваному видавництвом «Мистецтво» [9]. У червні 1977 р. для ансамблю відбулася ще одна визначна подія – у Палаці щастя м. Тернополя колектив виступив із репертуаром на концерті-зустрічі з українцями Канади і Франції. Гості свята були зачаровані майстерністю виконання, чистотою інтонації та ніжним співом учасників ансамблю, чудовими голосами солістів: Василини Андріївни Ковбінки, Марії Іванівни Матвіїв, Марії Петрівни Меренчук та Параски Рудик.

У 1978 р. Самодіяльний народний жіночий вокальний ансамбль Новосілківського сільського Будинку культури відзначив 25-річчя свого існування. До цієї дати Тернопільським обласним Будинком народної творчості було видано інформаційний листок про колектив, у якому

розповідалася історія його створення, творчий репертуар, відзначалася заслуга художнього керівника – О. Кілика. На той час дзвінкоголосий колектив був незмінним учасником районних та обласних оглядів-конкурсів, свят і обрядових церемоній. Народні пісні, твори радянських композиторів, пісні про рідне село і його трудівників були основою репертуару хору-ланки. Автор багатьох із них –

багаторічний керівник ансамблю, самодіяльний композитор О. Кілик. У програмі колективу звучали такі твори, як «Розквітай наш рідний край», «Над Серетом» та ін., творчі обробки народних пісень «Дощик накрапає», «Ти, дубочку зелененький», «Червона ружечка», «Ой у полі верба», «Ой ти місяцю», «Я в середу родилася», «Чогось не прийшов». У репертуарі були й обрядові пісні, які Остап Онуфрійович збирав по селах району [7]. У Програмі святкування, яка була видана до 25-річчя колективу, наведено його чинний репертуар, який складався із творів В. Верменича («Дума про землю»); А. Пашкевича («Синові», «Любисток»); О. Каліщука («Волиняночка»); Г. Вірьовки («Понад садом, садом», «Ой Хомо, Хомочку»); С. Шевченка («А мати вишивала рушники»); творів на слова І. Шамо, А. Авдієвського та ін. Окрім них, виконувалися білоруська народна пісня «Рушники» й українські народні пісні – «Чого дуб зелений», «Ой у полі жито», «Била мене мати», українська народна пісня в обробці О. Кілика «Зелена ліщина», обробки з Наддністрянського весілля та новорічні побажання цього регіону, а також галицька народна пісня «Ружечка» [11]. Безумовно, у репертуарі колективу були твори, що прославляли комуністичну партію, Леніна тощо. На жаль, тоді радянська ідеологія без таких творів не допускала до концертних залів народні колективи й не дозволяла виконувати лише українські народні пісні. У вересневому номері за 1979 р. журналу «Україна» було вміщено кольорову світлину колективу [16].

У 1979 р. хор-ланка побував у Пензі (Росія), де проходив тиждень Тернопільської області. У СРСР такі відносини між союзними республіками, областями та містами підтримувалися й заохочувалися. Місцева газета «Пензенська правда», відзначаючи високий творчий потенціал колективу, який є лауреатом всесоюзного й республіканського фестивалів самодіяльного мистецтва, писала, що його викликали на «біс» [6, с. 3].

Історія Новосілівського самодіяльного хору, до функціонування якого долучився О. Кілик, не така яскрава, як хору-ланки, але теж цікава. Як зазначають

джерела, змішаний хоровий колектив у селі існував ще до 1953 р. Згадується, що в 1943 р. двадцять п'ять дівчат і хлопців із с. Новосілка зібралися в читальні на першу репетицію хору. Керівником був Дмитро Бей. Та невдовзі кілька співаків пішло в повстанську армію; деякі співачки за співпрацю з нею були вивезені до Сибіру; до фашистської катівні потрапив Д. Бей, розстріляний згодом німцями [14]. У 1953 р. керівником хорового колективу став Я. Стадник. Власне з цього року на постійній основі хор почав проводити репетиції та виступати перед односельцями. У 1955–1959 рр. керівником хору був учитель місцевої школи К. Осадчук. Упродовж 1961–1988 рр. художнім керівником та акомпанемент-мейстером був О. Кілик. Багато років колектив виступав на сільських і районних сценах Тернопільської області, брав участь у різних фестивалях; у 1977 р. став лауреатом в обласному конкурсі, за що був нагороджений дипломом II ступеня.

У 1988 р. колектив відзначив свій черговий 35-річний ювілей. Заліщицьким відділом культури було видано Програму святкування – «Розквітай Наддністрянський край. Самодіяльний хор. 1953–1988». У Вступі до неї зазначено, що колектив у 1988 р. виборов I місце на районному огляді серед хорових колективів. «З новою програмою Новосілковський хор виступав у Заліщицькому районі в селах Касперівці, Червоногради, Щитівці, Зозулинці, Бедриківці; Борцівському – с. Більче Золоте, Шупарка, Устя, Вовківці, Пищатинці, Бабинці». Хоровому співу віддавали свій вільний час цілі сім'ї. Майстерністю виконання, строем та чистотою інтонації, щирістю й натхненням трударі ланів і ферм радували своїх слухачів» [12]. На момент відзначення річниці діяльності хорового колективу в репертуарі звучали такі твори, як «Земле наша, земле» (сл. І. Гурківського, муз. А. Пашкевича), «Пісня Волині» (сл. Д. Луценка, муз. А. Пашкевича), «Сонечко встає» (сл. і муз. П. Процька), «Краю мій (сл. і муз. Б. Столярчук), «Хліборобська урочиста» (сл. І. Бердника, муз. І. Сльоти), «Над широким Дніпром» (сл. Д. Луценка, муз. А. Авдієвського), «Думи мої, думи» (сл. Т. Шевченка, оранж. О. Кілика), «Реве та стогне Дніпро широкий»

(сл. Т. Шевченка, оранж. К. Котенка), українські народні пісні – «У полі дві тополі», «Ой на горі високій» та ін. [12].

Окрім названих хорових колективів, у 60–70-х роках ХХ ст. у Новосілівській дільничній лікарні було створено також жіночий колектив. У його складі виступали головний лікар, акушерка, завідувачка аптеки, медсестри, санітарки. Художнім керівником був О. Кілик. Відомо, що в 1970 р. хор брав участь у конкурсі-огляді хорових колективів у м. Заліщики.

У період «перебудови» були зроблені деякі ідеологічні, культурні й релігійні послаблення, почалося відродження народних обрядів, громадських рухів. Це дозволило по-іншому поглянути й на народну музичну культуру. Внаслідок зазначених процесів у селі було створено фольклорно-етнографічний жіночий ансамбль (1987), а на базі кількох колективів, а саме – Самодіяльного народного жіночого вокального ансамблю, Самодіяльного хору та «Троїстих музик» – засновано Народний аматорський обрядово-фольклорний колектив «Каперуш» (1988). 17–24 вересня 1989 р. цей неординарний колектив став єдиним із Заліщицького району учасником Першого всеукраїнського фестивалю української сучасної пісні та популярної музики «Червона рута» в м. Чернівцях. Загалом, у заході взяли участь 580 конкурсантів – молодих співаків і музикантів з усіх областей України, а також зарубіжні гості. Через рік «Каперуш» – учасник другої «Червоної рути» в Запоріжжі (1991). Під керівництвом О. Кілика й цей колектив здобув успіх. Його солістками були В. Ковбінька, М. Проданик, В. Кошеланик, М. Матвіїв, М. Меренчук та ін. Про творчий колектив писали на сторінках районних, обласних та всеукраїнських газет, без його участі не проходив жоден районний захід. Виконувалися різні пісні, проте найбільше подобалося співати композиції в обробці О. Кілика.

У 1996 р. на Тернопільщині відбулися урочистості з нагоди 125-ї річниці від дня народження великого українського вченого-етнографа Володимира Гнатюка. Народний самодіяльний обрядово-фольклорний колектив «Каперуш» узяв участь

в остаточному турі обласного огляду-конкурсу аматорських фольклорно-етнографічних колективів, народних і троїстих музик, який відбувся в м. Монастириську, де став лауреатом [8]. Його репертуар склали народні твори (ліричні, стрілецькі, повстанські пісні, коляди, щедрівки, гаївки, весільний обряд, обжинки, інструментальна музика, танці), які О. Кілик збирав у селах Заліщицького та Борщівського районів Тернопільщини.

Потрібно зазначити, що в листопаді 1987 р. на свято Михайла відбулася перша репетиція іншого новоствореного фольклорного колективу, до якого входило десять жінок віком за 70 років (колишні учасниці сільської «Просвіти»). За пропозицією музичного керівника О. Кілика колектив дістав назву фольклорно-етнографічного жіночого ансамблю. Упродовж тижня проводили репетиції в хаті Христини Казюк. Репертуар складався зі старовинних народних пісень і пісень рідного краю. Вибрали одяг своїх матерів і бабусь: сорочку-крупчанку, підтичку із вишивкою та гобортку, на голову закручували чорні хустини з конвалією. Старостою колективу обрали М. Кошеланик. Перший виступ відбувся в с. Касперівці після звітно-виборних зборів. Усі пісні, які виконували жінки, зірвали шквал оплесків, а журі одногolosно проголосувало за фольклорний колектив. Під час наступних виступів ансамбль виборов I місце серед колективів області та був представлений на республіканському огляді-конкурсі у Києві. У 1993 р. ансамбль разом із представниками інших колективів побував з концертними виступами в Києві, також відвідали могилу Т. Г. Шевченка в Каневі.

На початку 1990-х рр. О. Кілик при церкві Святого Михайла с. Новосілка заснував церковний хор, у якому співали учасники змішаного хору та самодіяльного народного жіночого ансамблю. У 1995 р. обласна газета «Вільне життя» писала, що новостворений Новосілівський церковний хор у Тернополі на огляді духовної пісні зайняв I місце [2, с. 3]. У січні 1996 р. керівник хору отримав запрошення від української діаспори в Польщі побувати в м. Сяноку на Водохрещі. Цього дня хористи з Новосілки йшли вулицею Сянока й колядували,

співали українських пісень, викликаючи в людських серцях теплоту, розуміння, радість [4, с. 301–302].

Остап Кілик усе своє життя любив народну інструментальну музику. Музичний колектив «Троїсті музики» у складі братів-скрипалів Кіликів – Остапа і Мирона, В. Палечинюка, Г. Скрецького багато років грав на весіллях у Новосілці й був відомий у багатьох навколишніх селах. Відомий дослідник народної музики, доктор мистецтвознавства Михайло Хай у 1990-х рр. відзначав, що «фольклорний гурт яскраво представляє традиції свого краю. Гуртується колектив навколо відомого на Поділлі музики, народного скрипаля-віртуоза, художнього керівника місцевого будинку культури Остапа Кілика. Він, як і його брат Мирослав (скрипка-«секунд») – вихідці з багатостраждальної Лемківщини, але питомої своєї лемківської традиції майже не знають, тому весь жар своїх палких сердець віддали народній музиці аборигенів-подолян. Доля цимбаліста Василя Палечинюка не менш трагічна: тортури сталінсько-енкаведиських катівень (за зв'язок з ОУН – *Авт.*) не могли зламати, а, здається, ще більше загартували його дух. Він чи не найяскравіший представник подільської фольклорної цимбалівської «школи». А веселий бубон Григорія Скрецького – це вже символ незнищеної традиції та змінності поколінь. Певний ступінь організованості, участь у сценічних концертах майже не зачепили етнографічної правдивості та свіжості фольклорного гурту. Самобутнє мистецтво носіїв новосілівської виконавської традиції є, поза всякими сумнівами, однією з найсвіжіших і найкраще збережених гілок на дереві традиційної музично-виконавської культури не лише Поділля, але й усієї України» [5]. Інші дослідники народної музики зазначали, що «зроблені якісно у 1997 році фольклористами М. Хаєм та М. Семиногом записи вказували на існування достатньо самобутнього стилю гурту та манери виконання. Зокрема, цимбаліст Василь Палечинюк, 1922 р. н., досить яскраво відтворював гру на цимбалах, відмінну від решти українських земель, а Кілик Остап та Мирослав – на скрипці та скрипці-секунд грою мелодії в нетотожну терцію та прикрасами-

тремоло довершували цей стиль, асоціативно подібний до європейської вишуканості та делікатності» [3].

У фольклористичному збірнику М. Хая «Українська інструментальна музика усної традиції» вміщено 100 унікальних нотних зразків пастівницької, програмної, календарно-побутово-обрядової і танцювальної музики українців; «кожному нотному зразкові відповідає парадигматичний коментар автора» [17]. У розділі «Нотографія основних жанрів» науковець публікує із Західного Поділля матеріали, записані та розшифровані дослідником із с. Новосілка. Зокрема, награвали йому відомі в селі музиканти О. Кілик, М. Кілик, В. Палечинюк та Г. Скрецький. До обрядово-ритуальної музики включено: «До стола», «Ой, сядай, сядай, кохання моє», «Корогід»; до танцювально-приспівкової музики ввійшли танки: «Козак», «Каперуш» (чоловічий сюжетний жартівливий танок-гра), «Швец» та подано побутові танці некозачкової групи: «Гори-полька», «Полька» [17; 18, с. 175]. У 1992 р. документальною студією «Укртелефільм» про колектив було знято фільм «Веселі музики» [1].

У 1997 р. Українською експериментальною лабораторією фольклору у складі фольклористів Б. Водяного, М. Хая, аудіозаписувача М. Семиноги, експедиційного менеджера В. Гончарука (за сприяння канадсько-української фірми «Кобза») в Києві був записаний альбом «Каперуш. Традиційна музика с. Новосілки (Тернопільщина, 1997)» з творчими напрацюваннями колективу. В альбомі представлено вокальну й інструментальну складові місцевого репертуару – обрядові календарні («Нова радість стала», «Щедрий вечір», «Ой завіяли буйні вітри», Меланка, «Воротарю, Воротарчику», «Іванчику-Підланчику», «Сам ходжу, сам», «Ой, вийду я за ворота», «Вербовая дощечка»), весільні («Ой я з руточки, На горі кришталь», «Сестричко-сестричко», «Надлетів ворон»), а також супровідні марші до весілля («Новосільський марш», «Вальс», «До стола», «Карогід», «Ой, сядай сядай»), традиційні сюжетні танці

(«Каперуш»,» Аркан», «Козак», «Швец»), новіші твори (польки, вальси, фокстрот) [5]. Записані твори звучали в обробці О. Кілика.

Народна творчість має значний вплив і на розвиток молодого покоління. Саме це спонукало О. Кілика залучати до своїх колективів молодь Новосілок ще зі шкільної парти. На їх основі створювати колективи, такі, як, скажімо, хор хлопчиків «Зернятко» (1983). У своїй краєзнавчій праці «Новосілка Костюкова – неопалима купина України» Ганна та Василь Заяці зазначили, що «художня самодіяльність школи була однією з найкращих в районі серед шкільних художніх колективів» [4, с. 302]. Хор хлопчиків став переможцем обласного конкурсу-огляду та лауреатом республіканського фестивалю-огляду шкільної художньої самодіяльності України; у 1993 р. брав участь у завершальному концерті в Києві. Свого часу К. Ушинський високо оцінив педагогічне значення українського фольклору для дітей. У «Педагогічних замітках про Швейцарію» він писав: «Яким невичерпним матеріалом є народна творчість для розвитку, найвитонченішого розвитку найблагородніших і найважливіших почуттів у серці молодого покоління!» [13, с. 25].

Формування музично-естетичної культури учнів початкової школи засобами пісенного фольклору розглядається у філософській і педагогічній літературі як цілеспрямований процес пізнання цінностей народного мистецтва та виявлення здатності до їх творчого освоєння. Ця якість особистості свідчить про рівень її естетичного розвитку й виявляється в різних видах діяльності в галузі конкретного виду мистецтва. Через українську народну музику учні початкових класів збагачують свій емоційний досвід, прилучаються до музичної спадщини рідного народу. Підкреслюючи значення фольклору у становленні особистості, В. Сухомлинський писав: «Мелодія і слово рідної пісні – це могутня виховна сила, яка розкриває перед дитиною народні ідеали й надії» [10, с. 168]. Таким чином, викладаючи музику в Новосілівській восьмирічній школі, використовуючи свій педагогічний досвід, О. Кілик залучав учнів школи до пізнання народної культури,

сприяв розвитку культури почуттів, їх музичного й естетичного смаків. Виховував у дітей любов до української пісні, звичаїв і традицій рідного народу.

Окрім хору «Зернятко» у різні роки існували інші дитячі колективи, до створення яких доклав зусиль О. Кілик. Зокрема, у 1972 р. при сільському Будинку культури с. Новосілка функціонував учнівський домровий оркестр. Колектив виступав на сільській та районній сценах, а також у Тернополі, був переможцем обласного огляду-конкурсу струнних інструментів [4, с. 304].

Висновки. Творча діяльність О. Кілика дозволила йому за короткий період створити низку художніх колективів у с. Новосілка, які стали відомими не лише в районі, області, але й у масштабах України та колишнього СРСР. Митець через усе життя проніс любов до української народної пісні, фольклору та етнографії, які і сформували його творчий образ. Завдяки педагогічному досвіду та мистецькому хисту О. Кілика, любові до народної музики, у колективах, якими він керував, брали участь люди різних вікових категорій: від учнів до старшого покоління (за 70 років). Навіть важко уявити культурне життя Новосілки другої половини ХХ ст. без участі О. Кілика та процесу становлення різних художніх колективів під його керівництвом (вокальних, інструментальних тощо). Наприкінці 1980-х рр. він став одним із тих, хто започаткував створення у селі фольклорно-етнографічного колективу «Каперуш», а з часом і створення хору при церкві Святого Михайла. Проаналізований матеріал дозволяє зробити висновок про значний вплив Остапа Онуфрійовича Кілика на культуру місцевого населення другої половини ХХ ст., його внесок у народну самодіяльність і, головне, – збереження місцевої фольклорної спадщини.

Список використаних джерел і літератури

1. Веселі музики – Ukrainian Podolian traditional music. URL: https://www.youtube.com/watch?v=kzY9YVM1_Vk.
2. Вільне життя. 1995. № 103. 15 вересня. С. 3.
3. Гурт «Буття». Троїста музика. URL: <https://buttiakyiv.wixsite.com/buttia/music>.

4. Заяць В., Заяць Г. Новосілка Костюкова – неопалима купина України: історико-краєзнавчий нарис. Чернівці: Друк Арт, 2019. 416 с., іл.
5. Каперуш. Традиційна музика с. Новосілка (Тернопільщина, 1997). URL : <https://sunday-school.ucoz.ru/forum/6-706-1>.
6. Кирюшкин В. Это праздник. Дни культуры и искусства Тернопольской области. *Пензенская правда*. 1979. 3 июня. С. 3.
7. Клевчук Й. Лине пісня над ланами. З досвіду роботи Самодіяльного народного вокального ансамблю села Новосілка Заліщицького району. 1978. 1 с.
8. Ліберний О. Він безмежно любив свій народ. *Свобода*. 1996. 25 травня.
9. Мистецтво мільйонів. Фоторозповідь про художню самодіяльність Радянської України / укладачі: І. Суханюк, Б. Школьніков. Київ : Мистецтво, 1977.
10. Мішедченко В. Формування музично-естетичної культури учнів початкової школи засобами музичного фольклору. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (64). Лютий. С. 166–172.
11. Програма. Самодіяльному народному вокальному ансамблю хор-ланці Новосілківського сільського будинку культури Заліщицького району Тернопільської області 25 років. 1953–1978. Новосілка, 1978. 4 с.
12. Програма «Розквітай Наддністрянський край. 1953–1988. Самодіяльний хор». Заліщики, 1988. 2 с.
13. Рідне слово. Українська дитяча література: хрестоматія. Кн. 1 / упоряд. З. Д. Варавкіна, А. І. Мовчун, М. Ф. Черній. Київ: Либідь, 1999. 400 с.
14. Синенька Б. Славетні постаті Тернопільщини. 2019. URL : <https://www.facebook.com/ternopilomcnt/posts/662314100836980/>.
15. Спогади С. А. Терещенко – дружини О. О. Кілика. Особистий архів М. Юрійчук. 2012. 2 арк.
16. Україна. 1979. № 9 (вересень). С. 20.
17. Хай М. Українська інструментальна музика усної традиції. Київ; Дрогобич, 2011. 472 с.
18. Юрійчук М., Ткаченко В. Сімейні звичаї та обряди Південно-Західного Поділля : монографія. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. 246 с., іл.
19. Юрійчук М., Ткаченко В. Внесок Остапа Кілика у збереження та популяризацію музичного фольклору Південно-західного Поділля другої половини ХХ століття. *Регіональні культурні, мистецькі та освітні практики: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав, 27-28 квітня 2022 року*. Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2022. С. 166–169.

References

1. (1992). Veseli muzyky [Fun music]. Ukrainian Podolian traditional music. URL: https://www.youtube.com/watch?v=kzY9YVM1_Vk [in Ukraine].
2. (1995). Vilne zhyttia [Free life], 103, 15 veresnia, 3 [in Ukraine].
3. Hurt «Buttia». Troista muzyka [«Being» band. Three hundred music]. URL: <https://buttiakyiv.wixsite.com/buttia/music> [in Ukraine].

4. Zaiats, V., & Zaiats, H. (2019). Novosilka Kostyukova – neopalyma kupyna Ukrainy: istoryko-kraieznavchyi narys [Novosilka Kostyukova – an incombustible mound of Ukraine: historical and local lore essay]. Chernivtsi [in Ukraine].

5. (1997). Kaperush. Tradytiina muzyka s. Novosilka (Ternopilshchyna) [Kaperush Traditional music of Novosilka (Ternopil region)]. URL: <https://sunday-school.ucoz.ru/forum/6-706-1> [in Ukraine].

6. Kyriushkyn, V. (1979). Eto prazdnik. Dni kulturyi i iskusstva Ternopolskoy oblasti [This is a holiday. Days of culture and art of the Ternopil region]. *Penzenskaya pravda* – Penza truth. 3 iyunya, 3 [in Russian].

7. Klevchuk, Y. (1978). Lyne pisnia nad lanamy. Z dosvidu roboty Samodiialnoho narodnoho vokalnoho ansambliu sela Novosilka Zalishchyskoho raionu [The song pours over the fields. From the experience of the Amateur Folk Vocal Ensemble of the village of Novosilka, Zalishchyk district] [in Ukraine].

8. Libernyi, O. (1996). Vin bezmezhno liubyv svii narod. [He loved his people infinitely]. *Svoboda* – Freedom. 25 travnia [in Ukraine].

9. Sukhaniuk, I., & Shkolnikov, B. (1977). Mystetstvo milioniv. Fotorozpovid pro khudozhniu samodiialnist Radianskoi Ukrainy [The art of millions. A photo story about the artistic self-activity of Soviet Ukraine]. Kyiv [in Ukraine].

10. Mishedchenko, V. (2019). Formuvannia muzychno-estetychnoi kultury uchniv pochatkovoï shkoly zasobamy muzychnoho folkloru [Formation of musical and aesthetic culture of primary school students by means of musical folklore]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky* – Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi MNU. Pedagogical sciences. 1 (64), liutyi, 166–172 [in Ukraine].

11. (1978). Prohrama. Samodiialnomu narodnomu vokalnomu ansambliu khorlantsi Novosilkivskoho silskoho budynku kultur Zalishchyskoho raionu Ternopilskoi oblasti 25 rokiv. 1953–1978. [Program. The amateur folk vocal ensemble of the Novosilkivka Rural House of Cultures of the Zalishchyk District of the Ternopil Region is 25 years old. 1953–1978]. Novosilka [in Ukraine].

12. (1988). Prohrama «Rozkvitai Naddnistriianskyi krai. 1953–1988. Samodiialnyi khor» [Program «Prosper Transnistrian region. 1953–1988. Amateur choir»]. Zalishchyky [in Ukraine].

13. (1999). Ridne slovo. Ukrainska dytiacha literatura: Khrestomatiia [Native word. Ukrainian children's literature: Reader]. Kn. 1. Uporiad. Z. D. Varavkina, A. I. Movchun, M. F. Chernii. Kyiv [in Ukraine].

14. Synenka, B. (2019). Slavetni postati Ternopilshchyny [Famous figures of Ternopil region]. URL: <https://www.facebook.com/ternopilomcnt/posts/662314100836980/> [in Ukraine].

15. (2012). Spohady S. A. Tereshchenko – druzhyny O. O. Kilyka [Memories of S. A. Tereshchenko – wife of O. O. Kilyk]. *Osobystyi arkhiv M. Yuriichuk* – Personal archive of M. Yuriichuk [in Ukraine].

16. (1979). Ukraina [Ukraine]. 9 (veresen), 20 [in Ukraine].

17. Khai, M. (2011). *Ukrainska instrumentalna muzyka usnoi tradytsii* [Ukrainian instrumental music of oral tradition]. Kyiv; Drohobych [in Ukraine].

18. Yuriychuk, M., & Tkachenko, V. (2016). *Simeyni zvychayi ta obryady Pivdenno-Zakhidnoho Podillya: monohrafiya*. [Family customs and rites of South-Western Podillya: monograph]. Kyiv [in Ukraine].

18. Yuriychuk, M., & Tkachenko, V. (2022). *Vnesok Ostapa Kilyka u zberezhennya ta populyaryzatsiyu muzychnoho fol'kloru Pivdenno-zakhidnoho Podillya druhoyi polovyny XX stolittya* [Ostap Kilyk's contribution to the preservation and popularization of musical folklore of the South-Western Podillya of the second half of the XX century]. *Rehionalni kulturni, mystetski ta osvritni praktyky: materialy IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, m. Pereiaslav, 27-28 kvitnia 2022 roku*. [Regional cultural, artistic and educational practices: materials of the IX International Scientific and Practical Internet Conference, Pereyaslav, April 27-28, 2022]. Pereyaslav: Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav, 166–169 [in Ukraine].

Рецензенти:

І. О. Демуз, д. і. н., проф.;

Н. Б. Щebetюк, д. і. н.

Надійшла до редакції: 14.06.2022 р.